

Система моніторингу діяльності індустріальних парків як інструмент реалізації державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності

У статті обґрунтовано необхідність створення системи моніторингу діяльності індустріальних парків, представлено розроблену авторами систему показників та визначено процедуру проведення відповідного моніторингу.

Ключові слова: *індустріальний парк, система показників, моніторинг, критерії оцінювання.*

На сучасному етапі розвитку України сформувалася нагальна потреба щодо вирішення проблем підвищення інноваційного рівня економіки як джерела стабільного зростання, згладжування територіальних диспропорцій, ліквідації депресивного стану промисловості в багатьох регіонах. Це обумовлює актуальність формування і розвитку нових форм господарювання, створення розгалуженої інфраструктури для розвитку виробничої та інших видів господарської діяльності, що забезпечать виготовлення конкурентоспроможної продукції, та пошук нових форм організації виробництва. Важливу роль в організації виробничої діяльності на новій основі відіграють фактори, пов'язані із регіональною кооперацією виробників та використанням синергійних ефектів від спільної діяльності компаній, розташованих компактно в межах різноманітних спеціалізованих територіально-виробничих утворень. Однією з форм територіальної організації виробництва є створення індустріальних парків (ІП). Економічна ефективність функціонування ІП підтверджується як досвідом країн світових лідерів, так і країн – нових членів ЄС. При цьому завдяки діяльності індустріальних парків здійснюється запровадження нових моделей залучення інвестицій у виробничу та господарську діяльність.

Відповідно до Закону України "Про індустріальні парки" одним із джерел інвестицій можуть виступати кошти державного і місцевих бюджетів [1]. Проблеми доцільного використання державних фінансових ресурсів в Україні та застосування дієвих інструментів підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності обумовлюють необхідність розроблення відповідної системи моніторингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що питання проведення моніторингу діяльності індустріальних парків є актуальним для державних органів управління багатьох країн світу [2–5]. Фахівці державних органів та науковці

розробляють різні специфічні для своєї країни переліки показників та методи оцінки діяльності індустріальних парків.

Метою статті є обґрунтування необхідності розроблення системи моніторингу діяльності індустріальних парків в Україні, визначення переліку показників та етапів проведення моніторингу.

Метою проведення моніторингу будь-яких соціально-економічних процесів є поглиблення розуміння їхнього поточного стану і тенденцій розвитку для сприяння прийняттю обґрунтованих рішень щодо управління цими процесами [6]. Такий моніторинг забезпечить інформаційні та аналітичні потреби органів державного та регіонального управління, що здійснюють розроблення державної політики та нормативно-правове регулювання у сфері регіональної, інвестиційної та інноваційної діяльності, інших органів державної влади, а також інших зацікавлених користувачів (представників ділових кіл, наукових організацій тощо).

Діяльність ІП може бути за сутністю об'єктом моніторингу, оскільки вона може бути більш-менш повно бути відображена за допомогою певної системи статистичних показників та експертних оцінок.

При побудові системи моніторингу діяльності індустріального парку авторами було розроблено систематичне представлення (база даних) щодо індустріальних парків України, яке містить інформацію щодо поточного стану існуючих проектів та вже підготовлених пропозицій, спрямованих на створення нових індустріальних парків в Україні. Відповідно до створеної бази даних на сьогодні розроблено 53 концепції зі створення та функціонування індустріальних парків на території 27 регіонів України, але лише 4 індустріальних парку є такими, що дійсно функціонують.

Важливою практичною задачею створення системи моніторингу діяльності індустріальних парків постає виявлення та характеристика окремих показників стану інвестиційного клімату регіону та відстеження тенденцій їх динаміки. Таким

Перелік показників для моніторингу діяльності індустріальних парків

№	Назва показника	Одиниця виміру
1	2	3
Блок 1. Основні показники розвитку індустріального парку		
1.1	Кількість суб'єктів господарювання	одиниць
1.2	Обсяг реалізованої продукції	тис. грн.
1.3	Середньорічна кількість штатних працівників	осіб
1.4	Основні засоби підприємств (у фактичних цінах, на кінець року),	тис. грн.
1.5	Фінансовий результат (прибуток або збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.
1.6	Рентабельність операційної діяльності підприємств	%
1.7	Частка збиткових підприємств	%
1.8	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників підприємств	тис. грн.
1.9	Випуск промислової продукції в загальному обсязі випуску (в основних цінах)	%
1.10	Валова додана вартість промисловості в загальному обсязі валової доданої вартості	%
1.11	Споживання електроенергії промисловими підприємствами	тис. кВт.
1.12	Інвестиції в основний капітал промисловості	тис. грн.
1.13	Підприємства, які одержали прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	у% до загальної кількості підприємств
1.14	Підприємства, які одержали збиток від звичайної діяльності до оподаткування	у% до загальної кількості підприємств
1.15	Частка підприємств, які отримали чистий прибуток	у% до загальної кількості підприємств
1.16	Частка підприємств, які отримали чистий збиток	у% до загальної кількості підприємств
1.17	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності промислових підприємств	%
1.18	Ступінь зносу основних засобів підприємств	%
Блок 2. Розвиток малого підприємництва		
2.1	Кількість найманих працівників малих промислових підприємств	осіб
2.2	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників малих промислових підприємств	тис. грн.
2.3	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг)	тис. грн.
2.4	Середньооблікова кількість штатних працівників малих промислових підприємств	осіб
Блок 3. Зайнятість		
3.1	Середньорічна кількість найманих працівників	осіб
3.2	Динаміка руху працівників (прийнято/вибуло)	осіб
3.3	Рівень прийому працівників	у до середньооблікової кількості штатних працівників, яких прийнято
3.4	Рівень вибуття працівників	у% до середньооблікової кількості штатних працівників, яких вибуло
3.5	Підвищення кваліфікації кадрів	осіб
3.6	Навчено, усього	осіб
3.7	Підвищення кваліфікації кадрів	% до облікової кількості штатних працівників
Блок 4. Доходи		
4.1	Доходи населення, у тому числі:	грн.
	заробітна плата	грн.
	прибуток та змішаний дохід	грн.
	соціальні допомоги	грн.
4.2	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	грн.
4.3	У середньому на одного штатного працівника	грн.
4.4	Зміна обсягів доходів населення	% до попереднього року
Блок 5. Інвестиції		
5.1	Загальний обсяг інвестицій у т.ч.	тис. грн.
	– в основний капітал	тис. грн.
5.2	Загальний обсяг інвестицій за видами: грошові внески у т.ч.:	тис. грн.
	кредити, цінні папери, (паї, акції), внески у вигляді рухомого і нерухомого майна, нематеріальні активи, реінвестиції	тис. грн.
5.3	Загальний обсяг іноземних інвестицій (за країнами, за банками ЄБРР, МБРР)	тис. грн. (або у валюті надходження)

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СТАТИСТИКИ

Продовж. табл. 1

1	2	3
5.4	Загальний обсяг іноземних інвестицій, у т.ч. за видами грошові внески, у т.ч. кредити, внески у вигляді рухомого і нерухомого майна, реінвестиції	тис. дол.
5.5	Прямі іноземні інвестиції (із загального обсягу іноземних інвестицій)	тис. дол.
5.6	Темпи зростання (зменшення) обсягів прямих іноземних інвестицій	у% до попереднього року
5.7	Загальний обсяг українських інвестицій за джерелами фінансування з державного бюджету, у т.ч. безповоротні; власні кошти підприємства, кошти населення, кредити банків та інші позики, інші джерела	тис. грн..
5.8	Платежі до бюджетів від реалізації інвестиційних проектів, з них:	тис. грн..
	– податок на прибуток	тис. грн..
	– податок на додану вартість	тис. грн..
	– податок з доходів фізичних осіб	тис. грн..
	– акцизний збір	тис. грн..
	– ввізне мито	тис. грн..
5.9	– плата за землю	тис. грн..
	Збори до державних цільових фондів:	тис. грн.
	– сума отриманих пільг з оподаткування з неї згідно із законодавством у т.ч.:	тис. грн.
	– податок на прибуток підприємств,	тис. грн.
	– податок на додану вартість	тис. грн.
	– ввізного мита	тис. грн.
	– плати за землю	тис. грн.
Блок 6. Охорона навколишнього середовища		
6.1	Витрати на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення за джерелами фінансування	тис. грн.
6.2	Поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів за джерелами фінансування	тис. грн.
6.3	Витрати на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення за джерелами фінансування	тис. грн.
6.4	Поточні витрати та раціональне використання природних ресурсів за джерелами фінансування	тис. грн.
6.5	Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	тис. грн.
6.6	Капітальні інвестиції та поточні витрати на очищення зворотних вод	тис. грн.
6.7	Капітальні інвестиції та поточні витрати на поводження з відходами	тис. грн.
6.8	Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	тис. грн.
6.9	Капітальні інвестиції та поточні витрати на зниження шумового і вібраційного впливу	тис. грн.
6.10	Капітальні інвестиції та поточні витрати на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	тис. грн.
6.11	Капітальні інвестиції та поточні витрати на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	тис. грн.
6.12	Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів	тис. грн.
6.13	Екологічні платежі, пред'явлені та фактично сплачені за забруднення навколишнього природного середовища	тис. грн.
6.14	Екологічний податок, пред'явлений за забруднення навколишнього природного середовища	тис. грн.
6.15	Екологічний податок, фактично сплачений за забруднення навколишнього природного середовища	тис. грн.
Блок 7. Інноваційна активність		
7.1	Кількість інноваційно активних підприємств	одиниць
7.2	Загальний обсягу витрат на інновації, з них:	тис. грн.
	витрати на технологічні інновації	тис. грн.
	витрати на організаційні інновації	тис. грн.
	витрати на маркетингові інновації	тис. грн.
7.3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	тис. грн.
7.4	Впровадження прогресивних технологічних процесів	процесів
7.5	Освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	найменувань

Примітка. Розроблено авторами на основі даних державної статистики [6].

чином, система показників моніторингу діяльності індустріальних парків у регіонах України повинна бути тісно взаємопов'язана з системою показників регіональної статистики.

При побудові системи статистичних показників інвестиційно-інноваційної діяльності індустріальних парків були враховані згадані вимоги, що дозволило відібрати перелік взаємопов'язаних показників, які забезпечують комплексний підхід до вивчення стану та динаміки розвитку індустріального парку.

Розроблена система показників представлена у табл. 1 й складається з семи блоків, які містять як абсолютні, так і відносні показники, що характеризують аспекти взаємодії інвестиційної та інноваційної діяльності та її результатів з зовнішньоекономічним і соціальним середовищем. Джерелом інформації для наповнення системи показників є офіційні статистичні дані, які представлені на сайтах Держстату України та територіальних органів державної статистики.

На підставі отриманих даних за визначеними показниками системи моніторингу діяльності індустріального парку можна проаналізувати співвідношення з відповідними регіональними показниками. Наприклад, питома вага обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств резидентів індустріального парку в загальному обсязі продукції регіону; співвідношення між рівнем середньої заробітної плати на підприємствах резидентах індустріального парку та відповідним показником для підприємств регіону; питома вага обсягу інноваційної продукції резидентів індустріального парку в загальному обсязі інноваційної продукції тощо.

Також систему моніторингу діяльності індустріальних парків можна представити у консолідованому вигляді як систему бальних показників (див. табл. 2).

Запропонована система базується на використанні закордонного досвіду [2] та можливостях вітчизняної статистики. Утім вона не претендує на повноту та закінченість, будучи лише орієнтиром для проведення оцінювання, тобто в разі необхідності для більш детального оцінювання до неї можуть бути включені і деякі інші показники. При цьому вони можуть виступати не в якості цільових орієнтирів, а в якості своєрідних “обмежень”. Прикладом таких обмежень можуть стати показники рівня забруднення навколишнього середовища, рівень переробки відходів тощо.

Перевагою запропонованої системи бальних показників є те, що вона використовує здебільшого відносні зміни у значеннях відповідних показників та дозволяє відстежувати динаміку розвитку індустріального парку та оцінити часовий проміжок, у який можна певною мірою “нейтралізувати” дію негативних факторів.

На основі запропонованої системи можна проводити моніторинг діяльності індустріальних парків виходячи із перспектив досягнення певних значень тих чи інших показників.

Для прийняття управлінських рішень щодо підтримки певного індустріального парку проведення моніторингу здійснюється в декілька етапів:

- надання первинної статистичної інформації адміністрацією парку до органів місцевої влади

Таблиця 2

Система бальних показників для моніторингу діяльності індустріальних парків

Назва показника	Кількість умовних балів при прийнятті рішень щодо оцінки функціонування індустріального парку (у розрахунку на рік, розглядається умовний період у 5 років)
Темпи зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг	10% – 10 балів; 11–20% – 20 балів; Більше 21% – 40 балів.
Інвестиції в основний капітал	Вище середньо-регіонального рівня на 30% – 10 балів; на 50% і більше – 20 балів
Інвестиції у житлове будівництво	Вище середньо-регіонального рівня на 20% – 5 балів; на 50% і більше – 15 балів
Зайнятість (рівень зайнятості) (тут можливо і використання показника рівня безробіття, шкала для оцінки діяльності парку буде у цьому разі оберненою).	Вище 70% – 5 балів; вище 80% – 15 балів
Фінанси місцевих бюджетів	Зростання доходів місцевих бюджетів на 5% – 5 балів; на 10% і більше відсотків – 15 балів
Населення: приріст зайнятості	Приріст зайнятого населення на 5% – 10 балів; більше, ніж на 5% – 15 балів.
Дохід домогосподарств	Приріст до 10% на рік – 5 балів; більше 10% на рік – 10 балів.
Темпи зростання обсягів експорту	Приріст 10% на рік – 10 балів; 11–20% на рік – 25 балів; більше 20% на рік – 40 балів

Примітка. Розроблено авторами.

(рівень областей та АРК). Проведення розрахунків для порівняння значень статистичних показників для ІІІ із відповідними значеннями показників для регіону;

- розрахунок балів для рейтингової оцінки ІІІ;
- надання інформації Міністерству економіки України для проведення відповідної перевірки та рейтингування індустріальних парків;
- передача результатів узагальнених розрахунків щодо діяльності ІІІ до Кабінету Міністрів України для остаточних висновків про доцільність продовження роботи ІІІ, вирішення питання щодо надання йому відповідної підтримки або проведення інших заходів.

Моніторинг може проводитися раз на рік на основі прийняття відповідних документів (Положення) про моніторинг Кабінетом міністрів України.

Парк, який отримав найбільшу кількість балів, отримує і найвищу оцінку. Терміни проведення моніторингу необхідно узгоджувати з термінами надання статистичних даних органам державної статистики для того, щоб мати можливість користуватися актуалізованою інформацією щодо діяльності ІІІ.

Для оцінювання відповідності діяльності ІІІ завданням, що були поставлені при його формуванні, можуть бути задіяні додаткові експертні процедури, які має проводити Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

Основними критеріями такого оцінювання повинні бути такі, що максимально відповідають як потребам місцевої економіки, так і інтересам держави в цілому. На основі вивчення закордонного досвіду [5], на наш погляд, їх можна узагальнити так, як наведено нижче, та знайти відповідність у системі показників, яка пропонується для проведення рейтингової процедури відбору різних за напрямками роботи індустріальних парків.

1. Забезпеченість заповнення території індустріального парку зацікавленими господарськими суб'єктами – відношення площі земельних ділянок, освоєваних “під ключ”, до загальної площі території промислового парку (0–10 балів).

2. Обсяги участі у фінансуванні муніципальних проектів соціальної спрямованості або муніципальних програм соціального розвитку (значення нормативу узгоджується із органами місцевої влади) (0–10 балів).

3. Плановані питомі обсяги сукупних (реальних) інвестицій у створення інфраструктури промислового парку відносно запланованих (значення нормативів встановлюється на основі узгодження між місцевими та центральними органами влади) (0–10 балів).

4. Заплановані проектом зі створення промислового парку питомі обсяги інвестицій у роз-

виток основних видів інфраструктури в розрахунку на 1 га території промислового парку та реальні інвестиції, отримані протягом звітного періоду (0–10 балів):

- інфраструктура інженерно-технічного забезпечення;
- транспортна інфраструктура;
- ділова та ІТ- інфраструктура;
- соціальна інфраструктура.

Слід зазначити, що обсяги інвестицій за кожною позицією можуть бути порівняні з відповідними позиціями в інших проектах, і в разі збігу загального напрямку діяльності таке порівняння буде коректним. Для парків з різними напрямками діяльності (або різних типів) доцільно проводити порівняння загальних обсягів інвестицій, без розбивки на окремі позиції.

5. Відповідність запропонованої концепції індустріального парку зазначеним у ній цілям створення індустріального парку та видам економічної діяльності, що дозволені на його території (0–10 балів).

6. Відповідність діяльності індустріального парку вимогам та пріоритетам сталого містобудівного, інноваційного, промислового та соціально-економічного розвитку регіону (0–10 балів).

7. Наявність рішень про інвестиції в ІІІ коштом державного бюджету (0–25 балів).

В дужках надаються мінімальні та максимальні оцінки за кожним критерієм у балах, які може отримати пропозиція в залежності від ступеня відповідності значення показника тому чи іншому критерію за оцінками російських фахівців [5]. При цьому слід зазначити, що незважаючи на подібність значень показників у більшості позицій, шкали для кожного з них можуть бути нелінійними, якщо значення якогось показника знаходиться в межах до 50% від максимального, то проект може отримати до 3 балів, якщо ж більше 75% – то 9–10 балів. Конкретні значення того чи іншого показника мають уточнюватися організаторами процедури рейтингування на попередньому етапі, можливо – за участі експертів, які у такий спосіб неявно акцентують значущість того чи іншого показника із урахуванням його специфіки. У цьому разі можливо проводити просте підсумовування (або застосовувати інший вид “згортки”) значень відповідних показників без урахування вагових коефіцієнтів.

Підсумкова оцінка заявки на участь у конкурсі (у балах) отримується шляхом складання числа балів, присвоєних конкурсною комісією за кожним вказаним критерієм. Перший номер присвоюється ІІІ, який отримав найбільшу кількість балів. Іншим учасникам конкурсу присвоюються номери згідно із кількістю отриманих балів (обернена шкала).

Бальні оцінки на цьому етапі моніторингу можна отримати на основі залучення експертів та узагальнення їхніх оцінок.

Дані цієї частини моніторингу також слід направляти до Кабінету Міністрів України раз на рік та порівнювати їх із даними другої частини моніторингу, яку пропонується проводити під егідою Міністерства економічної політики і торгівлі України.

Якщо при проведенні моніторингу виникає ситуація, коли успішна за деякими економічними показниками діяльність ІП виявиться такою, що не відповідає заявленим цілям діяльності парку, можуть виникнути підстави для переорієнтації основних напрямків роботи парку, корегування відповідних юридичних документів та внесення інших пропозицій з боку Державного агентства щодо подальшої діяльності ІП. У будь-якому разі остаточним вирішенням питання про продовження діяльності ІП повинен опікуватися Кабінет Міністрів України.

Підсумовуючи вищевикладене, відзначимо переваги запропонованої системи моніторингу:

- основана на наявній статистичній інформації і не потребує введення нових статистичних форм звітності;

- для з'ясування питання відповідності діяльності ІП проголошеним цілям та ступеню реалізації проанансованих планів використовуються експертні процедури;

- у процесі моніторингу беруть участь усі зацікавлені сторони (у різній мірі), зокрема органи місцевої влади, на території якої знаходиться ІП, Міністерство економічної політики і торгівлі та Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

- остаточне рішення про діяльність парку приймає Кабінет Міністрів України.

Індустріальні парки вже проявили себе найкращим чином у деяких країнах світу, особливо там, де здійснювалися глибокі економічні реформи в рамках трансформаційних процесів в економіці. Водночас не варто розглядати цю форму організації економічної діяльності як таку, що зможе самостійно вирішити всі проблеми, що стоять перед країною.

Індустріальні парки зможуть функціонувати стабільно та розвиватися швидко тільки за умов проведення відповідних реформ в економіці та наявності ефективної правової системи, що дозволить у повній мірі застосовувати чинні закони.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про індустріальні парки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>
2. A way forward: An Indicator System for Eco-Industrial Parks in China, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unsworks.unsw.edu.au/fapi/.../SOURCE02>
3. Industrial/Business Park Standards: Rural Regions, Deloitte & Touche Fantus, October 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.neded.org/files/businessdevelopment/library/ruralregion.pdf>
4. Industrial Park Site Assessment Analysis for the Franklin Regional Council of Governments University of Massachusetts, Amherst Department of Landcape Arcitecture and Regional Planning, Spring 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.townoforange.org/pages/OrangeMA_CommunityDev/IPSAA/IPSAA_S2.pdf
5. Методические рекомендации по созданию и развитию промышленных (индустриальных) парков, в отношении которых предполагается софинансирование мероприятий по созданию их инфраструктуры за счет субсидий федерального бюджета Российской Федерации, предоставляемых бюджету субъекта Российской Федерации, в рамках оказания государственной поддержки малого и среднего предпринимательства субъектами Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.keypartner.ru/files/keypartner/news/proekt_rekomendacii_ip.pdf
6. Концептуальні основи статистичного моніторингу / Д. Д. Айстраханов, М. В. Пугачова, В. С. Степашко та ін.; За ред. М. В. Пугачової. – К. : ІВЦ Держкомстату України. – 2003. – 343 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>. – Назва з титулу екрана.